

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

Резюме. Проаналізовано можливості виробничого потенціалу вітчизняної економіки. Розкрито особливості організації взаємодії зі світовим господарством. Звернуто увагу на експорт товарів та послуг як напрям розширення зовнішньоекономічної діяльності України та підняття рівня національної економіки. Розглянуто досвід вирішення економічних проблем розвинених країн світу.

The summary. Possibilities of potential of modern economy are analyzed for organization of co-operating with a world economy. Paid regard to export of commodities and services as a lever of expansion of activity of Ukraine after its limits and raising of level of national and economy. Experience is considered in overcoming of economic problems of the developed countries of the world.

Ключові слова: інтеграція, виробництво, експорт, світове господарство, ринок, криза.

Постановка проблеми. Українська зовнішня політика має чітку спрямованість: одним із найважливіших її пріоритетів визначено інтеграцію в європейські структури, зокрема Європейський Союз. Разом з тим Україна повністю усвідомлює важливість гармонійних двосторонніх відносин зі своїми сусідами та активної участі в регіональних організаціях. Кризова ситуація, в якій зараз знаходиться вся Європа, дещо призупинила розвиток інтеграційних процесів в Україні. Очевидною є нагальна необхідність кроків, спрямованих на підвищення конкурентної здатності української економіки. Адже для реалізації своїх планів наша держава в міжнародному співтоваристві має бути активним експортером товарів та послуг, надійним і передбачуваним партнером міжнародним суб'єктам. Протягом 2007–2010рр. зовнішній торговельний оборот зменшився в середньому на 30–40%. Погіршилася структура як експорту, так і імпорту. Експорт продукції окремих галузей став неефективним. Сировинна спрямованість українського експорту зумовлює його вразливість до коливань цін на світовому ринку. Всі ці та інші обставини зумовлюють необхідність розроблення напрямів інтеграції України у світове господарство, підтверджують їх своєчасність і актуальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи аналізу міжнародних інтеграційних процесів були закладені ще 1941 року в роботах Де Бірса, Вінера та Байє, які сформулювали теорію митних союзів. Багато українських економістів, вчених та політиків проблемам інтеграції України у світове господарство також присвятили свої праці (Мальський М.З., Порошенко П., Мочерний С.В., Лук'яненко Д.І., Бондаренко К., Куркін М.В. та інші) [1–8]. Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко заявив в інтерв'ю польському виданню *Gazeta Wyborcza*: "Європейська інтеграція в Україні стає загальнонаціональною ідеєю, яку підтримує більшість населення і провідні політичні сили". Свій намір вступити в Євросоюз Україна задекларувала ще 1993 року в "Основних напрямках зовнішньої політики України". На жаль, за сімнадцять років мало що змінилося: політики правої спрямованості аргументовано – правда, тільки на словах – заявляють про бажання України стати повноправним членом ЄС. Політики "лівих" переконань з не меншим запалом пояснюють, чому ми ніколи не будемо потрібні Європі; адже знаходимося в геополітичній невизначеності, в нас ще недостатньо сили бути гідним конкурентом, наша економіка дещо відстає в розвитку від європейської, в нас не настільки високий рівень освіти і взагалі рівень життя. Треті господарники просто мовчки перекладають наші євроінтеграційні прагнення в практичну площину, долаючи при цьому опір як перших, так і других [1].

Виклад основного матеріалу. Інтеграція України у світовий економічний простір залежить від трансформаційних процесів, які, сприяючи зростанню конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, визначатимуть напрями і форми взаємодії національного народного господарства зі світовим. Ринкова трансформація економіки передбачає вирішення внутрішньо-економічних проблем шляхом адаптації перехідної економіки до зовнішнього ринкового середовища, що еволюціонує. Процеси внутрішньої трансформації слід розглядати водночас і як процеси входження України до світогосподарського простору, оскільки формування зовнішнього сектора економіки є складовою формування ринкової економічної структури [2].

На даний час практично всі розвинені країни зайняті у створенні ефективної моделі майбутнього. Глобалісти ставлять перед собою завдання в умовах міжнародної трансформації удосконалити систему міжнародних відносин. Систему, яка здатна підвищити керованість

процесами світового розвитку в цілому й одночасно гарантувати надійну політичну безпеку кожному члену міжнародної спільноти. Проте сьогодні вже треба враховувати, що країни ще не використовують величезний потенціал інтеграції в своїй економічній стратегії, не здатні вистояти в сучасній глобальній конкуренції, протистояти викликам глобалізації. Функціонуючи на ринку ЄС, варто взяти курс на максимально швидке адаптування вітчизняного виробництва до євростандартів та інших економічних реалій сучасного євроміського ринку. Тому кожна країна взаємодіючи з міжнародним співтовариством, матиме можливість вийти на новий вищий рівень розвитку. Незважаючи на глибоку економічну кризу в Україні, є передумови для зміцнення позицій на міжнародних ринках – це, насамперед, вигідне географічне розташування, природні ресурси, кваліфікована і порівняно дешева робоча сила, відносно ефективна система освіти [3]. На шляху формування інтернаціонального виробництва в Україні зроблено перші кроки, які проявляються у створенні на території країни спільних з іноземним капіталом підприємств, на даний час підписана незначна кількість контрактів на поставку українськими підприємствами запчастин та комплектуючих для сільськогосподарських машин, устаткування тощо. Потрібно зазначити, що Україна отримала рекламну вигоду навіть від одностороннього скасування візового режиму – європейці відкрили для себе незвідану досі країну. Наша держава отримала значний економічний поштовх від збільшення потоку туристів, запровадження нових авіасполучень та можливостей розвитку національного рекреаційного сектора. Відповідно до плану дій – ЄС та інших існуючих механізмів співпраці, Європейський Союз визнав право України подавати заявку на членство у резолюції Європейського парламенту від 25 лютого 2010.

Надалі Україні для організації взаємодії зі світовим господарством потрібно сконцентруватися на досягненні таких цілей: підвищити національну конкурентоспроможність, спільно протистояти викликам глобалізації; використовувати перевагу "економіки масштабу", що дозволить розширити ринок, зменшити транзакційні витрати, створити нову комбінацію чинників виробництва, стимулювати притік прямих іноземних інвестицій, сприяти модернізації і структурним реформам в економіці, залучити країни, що формують ринкову економіку або здійснюють глибокі економічні реформи до регіональних торговельних угод країн з вищим рівнем розвитку; розглядати цей процес як канал передавання господарського досвіду. Серед переваг інтеграційних процесів для України є участь в СОТ. Вступ в СОТ – це сильний поштовх для розвитку експорту. Хоча при тому здійснюються великі ризики. Зокрема, це стосується галузей АПК, легкої промисловості, автомобільного й авіабудування, а також сфери послуг. Тому дуже важливо підвищити конкурентоспроможність цих галузей, працювати над питаннями, які стосуються сертифікації, стандартизації та якості продукції. Вступ до СОТ посилить державні позиції на експортних ринках. Це призведе до значного зменшення ставок митного тарифу. Державі необхідно провести ринкове реформування аграрного сектора та лібералізувати доступ до ринку аграрної продукції. На переконання Мальського М.З. сільськогосподарський сектор забезпечує 16 % робочих місць та 14,5 % ВВП країни. Вступ до СОТ – це для України великий іспит і його можна скласти тільки через концентрацію політичної волі й створення відповідних умов для розвитку національної економіки [4].

Просування товарів України на ринки ЄС проходить з великими труднощами у зв'язку з наявністю тарифних бар'єрів, експортних обмежень, антидемпінгового регулювання. Однією з основних причин, що заважає входженню України як рівноправного партнера у світове господарство є, як зазначалось вище, низька конкурентна спроможність вітчизняного продукту. Адже навіть товари, на які є попит на зовнішніх ринках, не відповідають міжнародним стандартам. Взагалі з промислових товарів, які виробляються в Україні, можемо назвати конкурентоспроможними не більше 5%. Адже для досягнення ефективних результатів інтеграції національної економіки у світове господарство українські товаровиробники повинні орієнтуватися перш за все на: технологічний фактор, світові стандарти і норми, місткість та насиченість ринку. Економічний потенціал країни в таких випадках практично не відіграє особливої ролі, оскільки за визначальну величину береться суто технологічний фактор. Якість продукції, її асортимент і номенклатура, відповідність моді, а також рівень затрат – усе це уніфікується незалежно від розмірів країни, її специфічних можливостей. Підприємство "вбудовано" в нішу світової господарської структури і виконує відведену йому роль.

Вважаємо, що основною рисою сучасного виробництва є його вибірковість. Визначальною умовою економічної раціональності промислового підприємства, тобто його здатності "йти в ногу" з науково-технічним прогресом, стало наближення його потужностей, технічного оснащення до світових критеріїв оптимальності. Звичайно, цього досягти може не кожне підприємство. Орієнтуватися на світові критерії у своїй діяльності мають, перш за все, виробники, які займають нішу експортного сектора економіки. Виділені кошти для стимулювання експорту за рахунок кредитування необхідно ефективно розподіляти з урахуванням пріоритетності та видів кредитування. Ефективно було б надавати коротко-, середньо-, та довготермінові кредити експортерам продукції, в тому числі і на стадії виробничого циклу. Відсоткові ставки пропонується встановити нижчими від тих, що діють, та обмежити максимальну суму кредиту. Таку систему можна застосовувати лише для великих підприємств зі значними обсягами експорту. На жаль, в Україні ця система застосовується дуже обмежено й неефективно, тому потребує вдосконалення механізм стимулювання експорту з використанням кредитування. Завдяки реалізації пропозицій можна очікувати суттєве зростання обсягу українського експорту та покращення його структури. Це суттєвий крок для просування у світове господарство [5]. Важливою закономірністю інтернаціоналізації сучасних світових продуктивних сил є те, що економічна доцільність створення в окремих країнах багатогалузевої економіки, включаючи підприємства з повним технологічним циклом, поступово відпадає, бо прагнення кожної країни до самозабезпечення всіма товарами вимагає великих затрат. Досить перспективним вважається розвиток міжнародної спеціалізації, у якій беруть активну участь дедалі більше країн. Це означає, що кожна країна або група країн формують певний профіль у міжнародному економічному співробітництві. Щодо України, то основними сферами міжнародної спеціалізації для нас може бути сільське господарство, гірничо-металургійна промисловість. Звичайно, для того, щоб здійснити такі економічні перетворення, направити розвиток промисловості в одне русло потрібно здійснити глибокі структурні і технологічні перебудови. Звісно, в цьому процесі потрібно враховувати капітальні затрати. Світова практика показує, що результати можуть бути ефективними. Тому для розвитку інтеграційних процесів в країні потрібно зайняти певну нішу на світовому ринку. Пошук власного місця на ринку у світовому господарстві потребує знання специфіки його функціонування. Номенклатура сучасного світового ринку зараз змінюється набагато швидше, ніж раніше, а враховуючи, що цей процес нескінченний, то виходить, що новій державі не дуже складно пробитися на новий ринок. Головне для початку мати перевагу або в затратах на виробництві, або в якості товару чи послуги, або запропонувати новий товар. Крім того, жодна країна в сучасних умовах не може довго протриматись монополістом. Їй "заважає" постійний науково-технічний прогрес. Крім того, всі найпрогресивніші відкриття рано чи пізно стають відкритими для всіх. До речі, за останнє десятиріччя в Україні створена одна з найкращих у світі систем експорту зерна, яка базується на принципах ринкової економіки та розумної співпраці бізнесу, влади і громадського сектора АПК. Про це свідчить третє місце у світі з експорту зерна, яке виборола Україна у сезоні 2009/10 (після США та Аргентини) [5].

Для того, щоб розвиватись і реалізувати все вищезгадане, підприємство, в першу чергу, повинно відчувати підтримку держави. Основні підходи розвинених держав щодо підтримки національного експорту, з адаптацією до української специфіки, можуть бути впроваджені й використані у вітчизняній практиці. Цінним для нашої країни можна вважати досвід розвинених країн: Франції зі спільного страхування експортних кредитів державою і страховими компаніями; Італії щодо створення Італійської Федерації експортних консорціумів "Федерекспорт", що сприяє зміцненню інституціональних позицій національного експорту; Фінляндії і Великобританії щодо створення інститутів для підготовки висококваліфікованих фахівців із зовнішньої торгівлі ("Експортний інститут" і інститут "Експортпромоутерів" відповідно); Німеччини щодо розвитку системи інформаційного забезпечення національних експортерів; Японії щодо надання податкових пільг, зокрема для стимулювання НДДКР і експорту наукомісткої продукції; США відносно розвитку системи морального заохочення експортерів.

На даний час Україна потребує виходу на нові ринки, нових інвестицій, нових технологій. Тому важливим є спрямувати всі зусилля на Схід, у бік Азії, Індії та Китаю, куди власне починає зміщуватися центр уваги до світової економіки. До речі, нещодавно було

підписано українсько-китайську угоду про спільну нафтогазову розробку шельфу Чорного моря, також 4 вересня 2010 року було підписано угоду про відміну візового режиму з Гонконгом. Зазначена домовленість є практичним кроком, який сприятиме активізації економічного співробітництва України і Гонконгу. Такий підхід відповідає завданням економізації зовнішньої політики та диверсифікації географії зовнішньої торгівлі. Істотним потенціалом зараз володіють ринки Латинської Америки. Тут можна розвивати взаємовигідне співробітництво практично в усіх сферах. Перспективним цей регіон вважається через наявність наукового і технічного потенціалу, стрімкий темп економічного зростання, величезний внутрішній ринок, наявність значних природних і людських ресурсів. Не мають залишатися поза увагою й інші країни світу, які можуть становити інтерес для вітчизняної економіки. Як бачимо, розвинені країни залучають своїх сусідів до процесів інтеграції, які також зацікавлені в прискоренні європейських реформ, створенні повноцінних ємнісних ринків. І для нашої країни це може обернутися широким доступом до трудових, фінансових, матеріальних ресурсів, новітніх технологій, працювати на більш місткий ринок [6].

Україна повинна брати активну участь у всіх процесах, спрямованих на перебудову міжнародних відносин. У цьому контексті важливо, щоб зовнішня політика сприяла створенню належних зовнішніх умов для ефективного проведення внутрішньополітичних та економічних перетворень. Тим паче, що світові організації і розвинені країни світу дають нам таку можливість для продажу товарів, у тому числі за межами України. ООН, її спеціалізовані установи, програми та фонди (Програма розвитку ООН, Дитячий фонд ООН - UNICEF, Всесвітня організація охорони здоров'я, Всесвітня продовольча програма та ін.) щорічно закупають товари та послуги на загальну суму понад 10 млрд. дол. США [7].

На думку Дена Сміта: "Економічне відставання – це найкоротший шлях до війни, а економічне відставання та порушення прав людини, приниження значення верховенства права – найбільш стійкі та вибухонебезпечні причини кризових ситуацій в усьому світі" [8].

Висновки. Міжнародні зв'язки стали сьогодні одним із важливих факторів економічного зростання, підвищення ефективності національного виробництва і взагалі структурних зрушень, виконуючи функцію каталізатора диференціації країн, нерівномірності їхнього розвитку. Економічна криза в країні гальмує вихід на світовий ринок у цілому та європейський зокрема, й утвердження на них потенційно конкурентоспроможних українських підприємств. До того ж, нагромадження взаємної заборгованості між підприємствами перешкоджає розвитку нормальної кооперації, без чого неможливо забезпечити випуск кінцевої продукції. Архаїчна структура промисловості України залишається практично без змін. У ній традиційно переважають матеріало- та енергомісткі виробництва, наприклад, важке машинобудування, хімічна та будівельна промисловості, виробництво сільськогосподарської техніки тощо. Серед головних причин і чинників, що спонукають до поглиблення участі економіки України в міжнародному поділі праці та органічного включення її господарства в сучасні економічні процеси, можна назвати високу питому вагу експорту у валовому національному продукті. Досить характерним є те, що третина національного виробництва України опосередкована дією зовнішніх економічних зв'язків. Це підкреслює виняткову важливість даної сфери в системі життєзабезпечення держави і для виходу її з кризи. Українським експортерам ще явно бракує досвіду діяльності на зовнішніх ринках. Часто-густо міжнародне співробітництво гальмується недостатньою підтримкою виробників з боку відповідних міністерств і відомств. Поступова інтеграція української економіки у світові процеси і структури потребує тривалого часу, вона повинна здійснюватися поетапно, в міру дозрівання внутрішніх і зовнішніх передумов. Відповідно до історичного досвіду та існуючих оцінок, процес зміни наукової парадигми здійснюється протягом 5–10 років, технологічної системи – 10–30 років, економічної системи – від 30 до 60 років.

Як показує практика багатьох країн, ці процеси відбуваються на основі посилення регулюючої ролі держави, що здійснює активну структурну, промислову і зовнішньоекономічну політику.

Використана література

1. Мочерний С.В. Політична економія: навч. посібник / С.В. Мочерний. – К.: Знання-Прес, 2002р. – 687 с.
2. Курків М.В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємств: навч. посібник / М.В. Курків, В.Д. Понікаров, Д.В. Назаренко. – Харків: Харківський національний економічний університет, 2010. – 297 с.

3. Петро Порошенко Зовнішня політика України: проблеми та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.razumkov.org.ua/ukr/journal.php?y=2010&cat=152>.
4. Мальський М. З. Теорія міжнародних відносин: підручник / М.З. Мальський, М.М. Мацях. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 461 с.
5. Колінець Л. Аналіз стимулювання експорту в Україні та шляхи його покращення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kolinets.pp.net.ua/publ/1-1-0-3>
6. Анатолій Зленко. Переосмислюючи зовнішню політику України: важкий шлях до досягнення консенсусу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukraine-nato.gov.ua/nato/ua/publication/content/43616.htm>
<http://kolinets.pp.net.ua/publ/1-1-0-3>
7. Можливості комерційного співробітництва з системою ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/25648.htm>.
8. Тарасюк Б. Привітавши українську "стабільність", ЄС переступив через власні цінності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ieac.org.ua/index.php?id=5&ch_id=22&ar_id=5857&as=0#ar5857.